

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

REPENSANT LES CLASSES SOCIALS A PARTIR DE ERIK OLIN WRIGHT

RAFEL NADAL BAUÇA VERGER

Grau de: FILOSOFIA

Facultat de: FILOSOFIA I LLETRES

Any acadèmic 2022-23

REPENSANT LES CLASSES SOCIALS A PARTIR DE ERIK OLIN WRIGHT

RAFEL NADAL BAUÇA VERGER

Treball de Fi de Grau

Facultat de: Filosofia

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2022-23

Paraules clau del treball:

“Classes socials”, “capitalisme”, “marxisme analític”, “utopies reals”

Nom del tutor / la tutora del treball Tomeu Sales Gelabert

Nom del tutor / la tutora (si escau)

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor/a		Tutor/a	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Resum

Erik Olin Wright fou un sociòleg conegut per estudiar i investigar de quina forma es configuren les classes socials i de quina manera entenem conceptes com la lluita de classes o el compromís de classe al segle XXI. L'objectiu d'aquest treball és explicar com Wright entén i interpreta els conceptes clàssics vers a les classes socials, i s'oposa a la tendència de les ciències socials de renunciar a l'anàlisi de classes. La seva posició centra el focus en com el control dels recursos econòmics, les habilitats i les relacions laborals, afecten com entenem les classes socials al món actual. L'objectiu d'aquest treball és entendre quina és la seva proposta en forma de sociologia pràctica. Aquesta sociologia pràctica desafia al model neoliberal de capitalisme actual a través de propostes alternatives com el compromís positiu de classe amb la finalitat d'aconseguir models de canvi factibles conegudes com a "utopies reals".

Índex

1. INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA	4
2. MARXISME CLÀSSIC VS MARXISME ANALÍTIC.....	6
3. REPENSANT LES CLASSES SOCIALS SEGONS ERIK OLIN WRIGHT	10
3.1. PROPOSTES PER REFORÇAR EL COMPROMÍS POSITIU DE CLASSE	19
4. EL CAPITALISME I LA DEMOCRÀCIA.....	22
4.1. CIÈNCIA SOCIAL EMANCIPADORA	25
4.2. L'EROSIÓ DEL CAPITALISME.....	27
4.3. EFECTES DINÀMICS DE LA DEMOCRÀCIA CAPITALISTA	32
5. CONCLUSIÓ	34
6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	39

1.INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA

Erik Olin Wright (1947-2019) va ser professor de Sociologia a la Universitat de Wisconsin durant quaranta anys. És un autor de referència dins de l'estudi i anàlisi de les classes socials i fou membre destacat del denominat Grup de Setembre de marxistes analítics. La proposta d'Erik Olin Wright és la d'una idea consistent al llarg de totes les seves obres, la qual es pot resumir com la d'una sociologia pràctica mitjançant la proposta de models per un canvi social radical des d'una posició que defensa el model de socialisme democràtic. Aquesta proposta és la d'una sociologia que no només es desenvolupa dins un marc teòric sinó que sempre intenta tenir una utilitat aplicable real i que té un objectiu final clar, com és el d'aconseguir forjar una teoria sociològica amb una aplicació pràctica. El seu ideari sociològic sempre es basa a oferir una proposta final, que tingui una utilitat i que serveixi per quelcom tangible. Per tant, podem definir la seva proposta com una sociologia que no és únicament analítica, sinó que va més enllà. Els seus texts no són simplement texts crítics, els quals es limiten a crear una imatge del món per tal de fer una aproximació amb la intenció de comprendre-ho. Si no que a més de l'anàlisi el que acaba oferint l'autor és una proposta política. El que cercava Wright en els seus texts era una acció al mateix temps que intentava generar debat. És molt important assenyalar com el diàleg, el debat i la interlocució era fonamental en els texts. Un exemple clar el podem observar al seu llibre *Construyendo utopias reales*,(2010):

Pero en el caso de este libro, las ideas no son solamente un producto social, sino uno colectivo generado por la colaboración de cientos de personas en todo el mundo con las cuales he debatido sobre estas cuestiones (2010a: 13).

Aquesta forma de treballar de Wright és fonamental per a l'autor, l'argumentació i la contrargumentació són claus per acabar amb una proposta final, pràctica i real. És un text que convida al diàleg i no és una proposta tancada, sinó que anima al lector al debat i que permet la discussió entre l'autor i el lector. De totes maneres cal assenyalar que totes les seves obres en general tenen el mateix caràcter i finalitat pràctica. L'objectiu

d'aquest treball és veure com Erik Olin Wright tracta a les seves obres la qüestió de les classes socials, els quals podem dividir en quatre problemes, l'estructura de classe, la gènesi de les classes, la lluita de classes i la consciència de classe. Les obres que he escollit per tractar aquesta qüestió són principalment *Construyendo Utopias reales* (2010), *Comprender las clases sociales*. (2015), *Cómo ser anticapitalista en el siglo XXI* (2015).

Aquest treball està dividit en 4 apartats. El primer s'ocupa d'analitzar les idees generals dels marxistes analítics, en concret el conegut com a Grup de Setembre i contraposar-les respecte a diferents formes històriques del marxisme. El segon apartat analitza la visió de Wright respecte al paper de les classes socials i quin paper juguen dins la societat actual, què entén l'autor per compromís positiu de classe i quines són les propostes de l'autor respecte a assolir aquest compromís positiu de classe. El tercer tracta de com es relacionen el capitalisme i la democràcia actualment des del punt de vista d'Erik Olin Wright. Finalment, en el darrer apartat es conclou la tesi final respecte als punts anteriors.

2. MARXISME CLÀSSIC VS MARXISME ANALÍTIC

En aquest apartat, es situarà la figura d'Erik Olin Wright, quin lloc ocupa dins el marxisme analític i quins són els seus objectius, a més d'assenyalar de quina forma el marxisme analític es diferencia del marxisme clàssic. Per posar en context a la figura d'Erik Olin Wright és inevitable situar-lo dins del marc del Grup de Setembre de marxisme analític al qual ell va pertànyer. El Grup de Setembre és reconegut per ser un grup molt influent dins el marxisme analític. El marxisme analític del Grup de Setembre el podem definir com un conjunt format per acadèmics i científics socials que estaven interessats en desenvolupar una agenda d'investigació marxista des d'una posició en certa forma provocadora, ja que ho volien desenvolupar utilitzant les "eines acadèmiques burgeses"¹.

¹ Les "eines acadèmiques burgeses" serien els mètodes i enfocaments emprats dins l'àmbit acadèmic que serveixen per reforçar o legitimar les relacions de poder i les desigualtats existents. Els marxistes analítics

L'expressió “Marxisme Analític” denota una escola interdisciplinària de pensament que parteix de problematitzar conceptes clàssics del marxisme mitjançant mètodes i tècniques avançades de les ciències socials i la filosofia contemporànies (Digón, 2015: 44).

D'aquesta forma la proposta del Grup de Setembre, no defensava un mètode marxista “clàssic” d'exposar les seves idees, el qual seria simplement utilitzant mètodes dialèctics, sinó que anava més enllà. Aquest fet ha estat qüestionat i criticat per autors com Antoni Domènech que al seu text de 2009 *¿Qué fue del “marxismo analítico” (En la muerte de Gerald Cohen)* va escriure:

[...]cuando tratamos de estimar retrospectivamente las aportaciones realizadas por el marxismo analítico, una de las cosas que más llama la atención es que en el grueso de los componentes del Grupo de Septiembre predominara una actitud acrítica –científica, filosófica y políticamente acrítica— frente al *main stream* académico de la llamada ciencia social burguesa (2009: 89).

Aquesta forma de treball proposta per part del Grup de Setembre va rebre fortes crítiques per part de molts defensors del marxisme clàssic². Si ens situem en aquesta posició crítica, els seus detractors reconeixien en ells la seva vessant analítica arrel de la seva proposta metodològica de treball, que en el seu moment va resultar trencadora per un grup que defensava el marxisme. Però el que era qüestionat és fins a quin punt podien ser considerats marxistes si defensaven aquesta metodologia analítica. El mateix Grup de Setembre es definia a ell mateix com “Non-bullshit Marxism” que és com una forma de dir el Marxisme sense filtres o sense complexos.

De fet, el “Septembre Group” també és conegut com a “Non-Bullshit Marxism Group” (NBMG) nom arrogant què es va dotar el propi col·lectiu, com a expressió despectiva i intolerant envers els corrents

suggereixen que aquests mètodes i enfocaments acadèmics podrien afavorir i perpetuar les desigualtats preexistents en l'àmbit socials, però les utilitzen per difondre les seves idees.

² El marxisme clàssic: proposava una explicació sistemàtica i coherent de les tendències dinàmiques internes al capitalisme que l'impulsaven a llarg d'una trajectòria particular de canvi social no volgut. En si mateixa, aquesta trajectòria no era desitjada per ningú, no era el resultat d'un projecte conscient de generar-la sinó el producte col·lateral i no volgut de les estratègies dels actors que perseguiren els seus objectius dins de l'estructura existent de relacions socials (Wright, 2010a: 44)

marxistes que seguissin una metodologia diferent a l'analítica (Digón, 2015: 53).

Des de l'any 79 el grup es reunia una vegada a l'any durant tres dies al mes de setembre, per tal de discutir el treball dels membres del grup (Digón, 2015: 47). Alguns dels principals membres eren Gerald Cohen, John Roemer, Jon Elster, Adam Przeworski, Erik Olin Wright, Philippe van Parijs y Robert-Jan van der Venn. El que unia al grup era el que es coneix com una visió del marxisme anomenada com marxisme de l'elecció racional, que en definitiva, es pot resumir com un compromís amb un estil concret de treball intel·lectual, on es defensa la idea que les institucions socials poden transformar-se racionalment de forma que augmenti el benestar i la felicitat humana (Wright, 2010a: 22).

Erik Olin Wright va definir amb quatre característiques principals el que per ell definia al marxisme analític, les quals eren: 1- Compromís amb les normes convencionals de la ciència social, emfasitzant el valor de la recerca empírica i sotmetent els arguments a crítica i revisió permanents; 2- Preocupació per definir els conceptes i mantenir-ne la coherència lògica, en definitiva, un esforç amb la tasca de clarificació conceptual sistemàtica; 3- L'especificació detallada de les passes argumentals i les connexions causals en el desenvolupament dels treballs acadèmics, a través de l'ús explícit de models abstractes més (teoria de jocs) o menys (models causals) formalitzats; 4- La importància que atribuïen a les accions intencionals dels individus en les teories explicatives i en les normatives (Digón, 2015: 52). En definitiva ho podem definir com un compromís per part del marxisme analític per la claredat lògica-conceptual. Un dels problemes que aquesta claredat va provocar va ser que els marxistes analítics varen ser catalogats de reduccionistes, aspecte que els mateixos marxistes analítics varen reconèixer, però que va permetre clarificar i ordenar el marxisme dins del camp acadèmic. L'autor del llibre *Hemisferio Izquierda* Razmig Keucheyan defineix el marxisme analític de la següent forma:

El marxismo analítico es un intento de fusionar el marxismo con el individualismo metodológico. Los miembros de esta vertiente de la doctrina procuran conferirle al marxismo «microfundamentos» del tipo

de los que apuntalan la teoría neoclásica: racionalidad instrumental de los actores, reducción de lo social a lo individual, cálculo *costal* beneficiosa, etcétera. Intentan desembarazar al marxismo de los aspectos que consideran más discutibles, a saber, la concepción «holista» de las clases sociales y la filosofía determinista de la historia. Esto no significa que renuncien al análisis de las clases (2015: 295).

Cal assenyalar que definir d'aquesta forma clara i concreta la metodologia de treball mitjançant les eines del marxisme analític, va permetre a Wright associar les preocupacions polítiques i normatives explícites a diferents solucions possibles a aquestes preocupacions. Assenyalant els problemes que inquietaven a l'autor des del seu posicionament marxista, permet a l'autor crear una connexió política clara entre el problema real plantejat i la solució aportada. Aquesta metodologia del marxisme analític es veu clarament a la forma que té d'escriure a totes les seves obres on expressa idees molt concretes i complexes de forma clara i comprensible. Aquesta posició analítica permet que la investigació no sigui estàtica i que el conceptes que s'utilitzen no siguin formules acabades ni receptes, sinó que són elements oberts i que operen com a eines analítiques. (Garcia, 2021:32)

El marxisme per Wright es troba format per tres elements bàsics: 1- Un compromís normatiu i polític i certs ideals democràtics concrets i igualitaris. 2- Una anàlisi crítica del capitalisme basat en l'anàlisi de classe, i 3- La recerca d'alternatives institucionals al capitalisme a través d'una proposta d'un socialisme democràtic. Per tant, els tres eixos es troben sempre connectats perquè sense democràcia igualitària, no s'entén la crítica al capitalisme i la recerca d'alternatives més igualitàries i on es cerca la justícia social dins del capitalisme. Wright es mostra contrari als principis tradicionals del marxisme i considera que és necessària l'adequació del vessant analític perquè és el que permet avançar al marxisme i que el marxisme clàssic pugui ser rebutat i així evolucionar.

D'aquesta manera Wright assenyala directament el que cataloga com *bullshit* acadèmic, en concret el que anomena "Full-Blown bullshit Marxism" contra el qual s'oposa el Marxisme Analític. Aquest Bullshit Marxism te 3 característiques fonamentals

contra les quals el Marxisme Analític lluita. 1- Ofuscació (argumentació obscura, confusa i vaga). 2- Manca d'honestat intel·lectual (ocultació de dubtes i representació falsa de creences davant els problemes). 3- Maxologia (estil d'argumentació d'acord amb el qual la lectura correcta de Marx i la resta de clàssics de la tradició marxista equival a una comprensió correcta del món). Per contrarestar aquests tres punts Wright i el marxisme analític en general, animen a compartir sempre els seus dubtes, reconèixer amb claredat allò que s'entén i el que no, i plantejar els arguments sistemàticament i clara, per facilitar la tasca dels que hi discrepin. (Digón, 2015: 56).

La conclusió que podem extreure a les seves obres i que en definitiva entra en conflicte amb el que entenem com a marxisme clàssic, són els següents punts: 1- Que la classe treballadora no pot desenvolupar el paper revolucionari protagonista que li havia estat assignat per part del marxisme tradicional. 2- El mercat ha de ser una peça indispensable dins de qualsevol tipus de societat socialista o democràtica. Per Wright no podem renunciar al mercat en una societat complexa i interdependent com la nostra. Un altre assumpte és quina importància o quin rol li donem a aquest mercat. 3- L'estratègia revolucionària no sembla que pugui ser una estratègia viable per tal d'assolir un socialisme fort. Gran part de les crítiques cap a Wright varen anar relacionades amb aquest fet de contradir en certa forma els principis clàssics del marxisme, i fins i tot catalogant la seva filosofia com a no marxista, sinó com a social-demòcrata.

3. REPENSANT LES CLASSES SOCIALS SEGONS ERIK OLIN WRIGHT

En aquest apartat s'analitzarà la problemàtica de l'estructura de classes segons Erik Olin Wright, contrastada al mateix temps amb altres autors. A més de l'estructura de classe, també es tractaran conceptes com la gènesi de les classes, la lluita de classes i la consciència de classe, emfatitzant en el concepte de compromís positiu de classe com a aportació per part de l'autor. La visió de Weber vers a les classes socials, és que aquestes es conceptualitzen principalment com una qüestió de desigualtat d'oportunitats dins del mercat. D'aquesta manera, les posicions que els individus ocupen en la societat determinen les seves condicions, les quals poden ser més o menys favorables pels seus interessos i oportunitats. En contraposició, els marxistes sostenen que el fonament de les

classes socials no deriva inicialment del mercat, sinó que sorgeix de l'esfera productiva. Aquesta esfera té conseqüències que posteriorment es reflecteixen en la circulació de les mercaderies. Per Marx la lluita de classes és el resultat d'una confrontació derivada de l'estructura de classes: "Es decir que Marx (y Engels) señalaron que las clases sociales se constituyen en la confrontación; sólo existen plenamente si, tomando conciencia de sus intereses, luchan contra otras clases" (Carrera, 2013: 427). Alguns autors com E.P. Thomson, consideren que no s'han de definir les classes "en referencia a" la consciència de classe en comptes de les relacions de producció, sinó que s'ha de fer èmfasi en els processos mitjançant els quals les relacions de producció donen lloc a les formacions de classe i a la disposició a comportar-se com a classe (Meikins, 1983: 4). Wright fa una síntesi d'ambdues posicions marxista i weberiana per oferir el seu propi punt de vista. Cal aclarir des del principi que l'autor reconeix les limitacions que van associades a l'estudi dels interessos de les classes socials. És molt important reconèixer que Wright generalitza de forma intencional sent conscient que les generalitzacions dins de l'estudi de les classes són necessàries, però que els "interessos" de classe són quelcom discutible.

Quando hablo de "intereses de clase", me refiero siempre a los intereses de las personas determinados por su ubicación en la estructura de clase. No creo que las clases, como entidades colectivas, tengan "intereses" en un sentido literal. Por supuesto, las personas pueden tener intereses en la fortaleza de las organizaciones colectivas de clase y los intereses de clase de las personas pueden depender de la seguridad de los intereses de otros miembros de la misma clase, pero tampoco esto significa que las clases qua colectividades tengan intereses (Wright, 2018: 224).

Alguns autors com Andrés de Francisco al seu text *Teorías contemporáneas de las clases sociales*, han recollit aquesta forma de treballar de Wright assenyalant quines són les seves virtuts i defectes, i considerant que Wright aconsegueix fer una espècie de híbrid entre el que proposava Marx, per una banda i Weber per un altre respecte a les classes socials. La forma d'afrontar les classes per part de Wright potser considerada com a

multidimensional. Això vol dir que a més dels evidents criteris de diferenciació a partir de la posició econòmica tant a nivell productiu com distributiu dels individus, també juguen un paper important altres elements com poden ser el criteri polític o ideològic. (de Francisco, 1992 : 6) El que es planteja aquí és que és necessari una reformulació de la correspondència classe-dominació. Gran part del problema que es troba Wright respecte a la teoria de classes marxista, és el que recull de Francisco en el seu text:

El concepto marxista de clase, como concepto estructural, ha sido generalmente considerado como un concepto abstracto aplicable al análisis de los procesos de cambio macrosocial. La razón de ello es que el análisis marxista de clase ha estado siempre sometido a una restricción teórica fundamental: la de encajar -satisfaciendo una "condición de ligadura"- en la teoría del materialismo histórico, contribuyendo así a explicar los procesos de transición de un modo de producción a otro, y, muy señaladamente, el proceso de transición del capitalismo al socialismo (de Francisco, 1992: 9).

Per Wright un dels problemes més clars respecte a les classes socials actualment és la manca de consciència social, no només respecte a les classes socials en concret, sinó en general. Aquesta manca de consciència social es tradueix en el fet que no existeix una connexió clara a simple vista entre els agents socials i els seus interessos. Això vol dir que, arran de la complexitat de bona part de les diferents posicions de les distintes classes socials, no es poden definir clarament els vertaders interessos de cada una d'aquestes classes, ja que aquests interessos es troben entremesclats.

En el seu article de 2010 *Comprender la clase. Hacia un planteamiento analítico integrado*, Wright fa una distinció sintètica de l'estructura de classes dels Estats Units al principi del segle XXI:

- En la cúspide, hi ha una classe capitalista i una classe d'empresaris d'alt nivell extremadament rics, que viuen amb uns nivells de consum aclaparadors i que s'enfronten a restriccions relativament febles pel que fa a l'exercici del seu poder econòmic.
- Una classe mitjana històricament gran i relativament estable, que té les seves arrels en un sistema educatiu expansiu i flexible d'educació superior i formació tècnica,

connectat amb ocupacions que exigeixen credencials de diversos tipus, però la seguretat i prosperitat futures d'aquesta classe són ara incertes.

- Una classe obrera que en el seu moment va estar caracteritzada per un segment sindicalitzat relativament gran, que gaudeix de nivells de vida i seguretat similars als de la classe mitjana, però que ara manca en gran part d'aquestes proteccions.

- Un segment pobre i precari de la classe obrera caracteritzat per salaris baixos sotmès a una competència viva per l'ocupació en el mercat de treball, que gaudeix d'una protecció mínima per part de l'Estat.

- Una part marginada i empobrida de la població, que no té les habilitats i l'educació necessàries per accedir a ocupacions que li permetin viure per sobre del llindar de pobresa i que viu en condicions que li fan extremadament difícil adquirir aquestes habilitats.

- Un patró d'interacció entre raça i classe en virtut del qual els treballadors pobres i la població marginada estan desproporcionadament constituïts per minories racials. (Wright, 2010b: 110).

Això provoca que el conjunt de les classes dominades es trobin certament alienades i que el conflicte d'interessos entre els privilegis que obtenen, els interessos derivats i la seva explotació exèrcits de forma simultània provoca que aquestes classes dominades no estiguin unides per tal de reclamar els seus drets i apuntar conjuntament cap a un futur sense cap tipus de dominació. En aquest cas el que Wright assenyala és a treballadors que es troben explotats, però que pel seu lloc de treball s'encarreguen de gestionar a treballadors amb llocs de feina que depenen de la seva gestió i que, per tant, no és tan evident a quina classe pertanyen. En aquest quadre Wright ho explica de forma gràfica (Wright, 1985: 59):

CUADRO 2.2. *Tipología desarrollada de la estructura de clases*

	Modo de producción capitalista				Producción simple de mercancías	
	Dominación	Apropiación		Dominación	Apropiación	
	Dominante	Subordinado	Explotador	Explotado	Autodirección dentro del proceso de trabajo	Autoapropiación individual del excedente
<i>Burguesía</i>	+	-	+	-		
Altos directivos	+	+	+	+		
Directivos inferiores y supervisores	+	+	-	+		
<i>Obreros</i>	-	+	-	+		
Empleados semiautónomos	-	+	-	+	+	-
<i>Pequeña burguesía</i>					+	+
Pequeños empleadores	+	-	+	-	+	+

+ = criterio presente
- = criterio ausente

Burguesía: Posición de clase básica.
Altos directivos: Posiciones contradictorias dentro de las relaciones de clase.

Aquest quadre mostra quina relació s'estableix entre les diferents classes, on podem veure que treballadors que són explotats, al mateix temps poden gaudir de certs avantatges derivats del poder que se'ls hi ha atorgat. Com pot ser el cas dels alts directius que són dominants però al mateix temps subordinats, i explotadors i explotats alhora. El conflicte que es planteja és que en la majoria dels casos aquests treballadors, s'identifiquen més amb les posicions de poder de qui oprimeix i no es veuen a si mateixos com a oprimits, malgrat que dins el marc de les classes socials, si són treballadors explotats i oprimits.

La opresión y la explotación no se mantienen solamente mediante un proceso de inercia social que se origine únicamente en los mecanismos de la reproducción pasiva, sino que requieren mecanismos activos de reproducción social para sostenerse (Wright, 2010a: 284).

Wright al seu llibre *Clases* (1985), al capítol *Cuestiones conceptuales* estableix un marc general per a l'anàlisi de classe. Considera fonamentals tres elements de control dins d'aquesta estructura de classes, tal com es mostra al quadre 2.2 anterior. El primer element és el control sobre els actius econòmics: Aquest element es refereix a la

propietat i el control dels recursos econòmics, com pot ser capital, les propietats i els mitjans de producció. Segons Wright, hi ha tres classes principals en aquesta dimensió.

- 1- La classe capitalista (formada per la burgesia, petita burgesia i petits empresaris): Els quals són aquells que posseeixen i controlen la major part dels actius econòmics, com les grans empreses i els mitjans de producció.
- 2- Classe dels gestors i professionals (alts directius i directius inferiors i supervisors). Inclou persones amb altes qualificacions i habilitats que exerceixen funcions de supervisió o gestió en les organitzacions.
- 3- Classe treballadora (formada per obrers, empleats i semiautònoms): Són aquells que no posseeixen ni controlen els actius econòmics i, en canvi, depenen de vendre la seva força de treball per obtenir ingressos.

El segon element de control és sobre les habilitats. Es refereix a les habilitats i al nivell d'educació requerits en una ocupació. Wright identifica dues classes principals en aquesta dimensió.

- 1- Classe dels treballadors qualificats: Inclou aquells treballadors que posseeixen habilitats especialitzades o formació tècnica.
- 2- Classe dels treballadors no qualificats: Comprèn aquells que realitzen treballs manuals o rutinaris amb poca o cap formació especialitzada.

El tercer element de control és sobre les relacions laborals: Es refereix al grau d'autonomia i control que les persones tenen sobre la seva feina. Wright identifica dues classes principals en aquesta dimensió:

- 1- Classe dels supervisors i petits empresaris: Inclou aquells que tenen l'autoritat i el control directe sobre altres treballadors dins l'àmbit laboral.
- 2- Classe dels treballadors subordinats: Comprèn aquells que estan sotmesos a l'autoritat i el control dels altres al lloc de treball (Wright, 1985: 59).

Wright assenyala que autors com G.A. Cohen varen demostrar de forma convincent com les anàlisis clàssiques del marxisme de base/superestructura del materialisme històric descansen sobre explicacions funcionals com són, la superestructura existeix i té la forma que té perquè reproduceix la base econòmica. Això ho tracta Cohen al seu text de 1986, *La teoria de la historia de Karl Marx. Una defensa*. Això segons Wright no significa que els mecanismes de reproducció siguin conseqüència d'alguns processos automàtics, no intencionals, la reproducció social³ és

³ La teoria de la reproducció social de Cohen sosté que les desigualtats socials i culturals es perpetuen a

una realitat controvertida parcial i contradictòria. Wright va destacar que les classes socials són una realitat complexa i multifacètica, que no es pot reduir a una única dimensió com la posició en la jerarquia dels ingressos o la relació amb la propietat dels mitjans de producció. La reproducció social que es deriva del sistema econòmic no és l'única raó per la desigualtat. “Un asunto central en la teoría de la reproducción social es la medida en que la ideología y la cultura definidas de este modo contribuyen a la sostenibilidad de estructuras de poder, desigualdad y privilegio” (Wright, 2010a: 290).

Wright argumenta que les classes socials són el resultat de la intersecció de diferents eixos de desigualtat, com ara la posició en el mercat laboral, la qualificació educativa, la pertinença a grups socials específics i la capacitat d'influir en les decisions polítiques. A més, va destacar la importància dels processos socials, com ara la mobilitat social, les lluites socials i les polítiques públiques, en la formació i transformació de les classes socials. La posició de Wright respecte a les classes socials i el seu replantejament és que malgrat la complexitat dels fenòmens relacionats amb les classes socials, és important continuar analitzant-los i tractar de comprendre les seves dinàmiques per poder abordar les desigualtats socials i avançar cap a una societat més justa i equitativa. Per tant, podem concloure que Wright deixa clara la seva posició que les classes no són elements tancats, és a dir, el fet que existeixin estructures de classe no significa que aquestes classes siguin estàtiques. Si no que els membres que formen part de les classes són i som individus amb interessos propis que són molt cops contradictoris. En aquest quadre podem veure com les diferents classes es relacionen segons el seu nivell d'explotació (Wright, 1985: 59):

través de la interacció entre l'estructura social i els hàbits individuals. L'estructura social condiona les oportunitats disponibles per als individus, mentre que els hàbits influeix en les eleccions i comportaments de les persones, reproduint així les desigualtats existents en la societat.

CUADRO 3.1. *Propiedad de bienes, explotación y clase en el capitalismo* ^a

Clase	Contrata fuerza de trabajo	Vende fuerza de trabajo	Trabaja para sí mismo	Explotación	Cantidad de bienes
1. Capitalista	Sí	No	No	Explotador	Muchos
2. Pequeño empleador	Sí	No	Sí	Explotador	Moderados
3. Pequeño-burgués	No	No	Sí	Ambiguo	Cerca de la media per cápita
4. Semiproletario	No	Sí	Sí	Explotado	Pocos
5. Proletarios	No	Sí	No	Explotado	Ninguno

^a Adaptado de John Roemer, *A General Theory of Exploitation and Class*, capítulo 2.

Per tant, fer una anàlisi de les classes socials segons Wright és entendre que no són classes hermètiques perfectament diferenciades, sinó que tenen contradiccions que són pròpies de la seva activitat social i econòmica, i de la seva posició de poder dins de l'estructura productiva. A partir de l'anàlisi de l'estructura de classes, Wright planteja una proposta normativa per tal de poder millorar aquesta estructura de classes. Segons Wright per aconseguir una redefinició de les classes socials s'ha d'intentar assolir un Estat Democràtic Afirmatiu ("Affirmative Democratic State" en anglès). Aquest és un estat que treballa activament per garantir la igualtat d'oportunitats i reduir les desigualtats socials a través de polítiques públiques específiques. Aquest tipus d'Estat es basa en el principi que la igualtat d'oportunitats no és suficient per superar les desigualtats socials i que és necessari un compromís actiu per combatre les discriminacions i altres formes d'exclusió social. Un Estat democràtic afirmatiu pot implementar polítiques i programes com ara accés a l'educació i la salut per a tothom, programes de protecció social per a les persones més vulnerables, ajuts econòmics per a les empreses gestionades per dones i persones de grups minoritaris, i polítiques de discriminació positiva en el mercat laboral per promoure la inclusió de persones que han estat històricament discriminades. L'objectiu principal de l'Estat democràtic afirmatiu és crear una societat més justa i igualitària, en la qual totes les persones tinguin les mateixes oportunitats i no es discriminin per raons de gènere, raça, origen ètnic,

orientació sexual o altres característiques que puguin ser motiu de discriminació.

Wright al capítol XI del seu llibre *Comprender las clases sociales* de 2018, es titula *El poder de la clase obrera, los intereses de la clase capitalista y el compromiso de clase*. La principal tesi d'aquest capítol és que el concepte de compromís de classe, té associat tres tipus de punts de vista i per tants tres significats molt marcats. El primer és el que considera que el compromís de classe és una il·lusió. Aquesta primera definició és molt pessimista i en certa forma reduccionista perquè considera que els dirigents de les organitzacions de classe treballadora, especialment els sindicats i els partits, arriben a acords oportunistes amb la classe capitalista que prometen beneficis genèrics vers els treballadors, però que realment són acords buits (Wright, 2018: 219). La segona definició de compromís de classe és que els compromisos de classe són empats en un camp de batalla. Això significa que hi ha dos bàndols que es troben més o manco igualats, s'enfronten.

El compromís resultat d'aquest enfrontament seria el que implica una espècie de pacte de no agressió, on les concessions que es produeixen per part d'ambdós bàndols són reals, i no fictícies com en la primera definició, encara que no siguin concessions que permetin estar en igualtat. En definitiva, no acaba per ser un procés de cooperació real entre forces de classes oposades, la qual Wright anomena com compromís negatiu de classe⁴. La tercera definició de compromís de classe és la que estableix que el compromís de classe ha de ser una forma de cooperació mútua entre classes oposades. Això suposa la possibilitat no d'equilibri absolut de poder entre ambdues posicions, sinó que existeix la possibilitat de millorar la posició d'ambdues classes, tant capitalista com treballadora, mitjançant la cooperació mútua i activa. Això és el que Wright anomena compromís positiu de classe. (Wright, 2018: 220).

Aquesta tercera forma d'entendre el compromís de classe és el que més interessa

⁴ “Dos ejércitos, aproximadamente iguales, se enfrentan en lucha cerrada. Cada uno de ellos es capaz de infligir graves daños a otro; pero ninguno lo es de vencer definitivamente al oponente. En esta situación de empate, las fuerzas contendientes pueden acordar un «compromiso»: abstenerse de infligirse daño mutuo a cambio de concesiones por ambos lados. Las concesiones son reales, no ficticias, incluso aunque sean asimétricas. Aun así, no constituyen un proceso de cooperación real entre fuerzas de clases oponentes. Cabe llamar a este resultado un «compromiso negativo de clase.» (Wright, 2018: 346)

a Wright, ja que la primera definició és la més habitual, és a dir la que podem observar en els sistemes econòmics capitalistes i la que no beneficia en res a la classe treballadora, mentre que la segona pressuposa erròniament una igualtat de posició que finalment acaba produint resultats gairebé iguals a la primera.

La idea central que sostengo es que las posibilidades de que haya un compromiso de clase positivo y estable generalmente dependen de la relación entre el poder asociativo de la clase trabajadora y los intereses materiales de los capitalistas. El saber convencional entre economistas neoclásicos y marxistas tradicionales es que, en general, hay una relación inversa entre estas dos variables, de forma que los incrementos de poder de los trabajadores afectan negativamente a los intereses de los capitalistas (Wright, 2018: 220).

El compromís positiu de classe és el que Wright investiga en aquest capítol XI i acaba amb la proposta pràctica d'un model general de les condicions que afavoreixen a aquest compromís de classe a les societats capitalistes desenvolupades. La seva proposta en síntesi és la següent: Parteix de la idea que el capitalisme actualment, és l'única forma eficient la qual es troba reconeguda i acceptada com a tal d'organització econòmica. Arran d'aquesta premissa Wright considera que el compromís positiu de classe suposa el context més avantatjós.

3.1. PROPOSTES PER REFORÇAR EL COMPROMÍS POSITIU DE CLASSE

Per tal de reforçar el compromís positiu de classe Wright, proposa una sèrie de mesures pràctiques i factibles que poden ser integrades dins el capitalisme actualment, i que en definitiva, formen part de l'estratègia de l'erosió del capitalisme. La primera de les propostes és reforçar les cooperatives de treballadors. Segons Wright, una cooperativa de treballadors és una organització democràtica en la qual els treballadors són els propietaris i gestionen l'empresa col·lectivament. En una cooperativa de treballadors, els membres són els propietaris i les persones que prenen les decisions, en lloc de ser propietaris externs o inversors que controlen l'empresa. Les cooperatives de treballadors també són una forma de resistència a l'explotació capitalista, ja que

permeten als treballadors tenir més control sobre les seves vides laborals i guanyar un salari just i equitatiu. En una cooperativa de treballadors, els beneficis són compartits entre tots els membres, en lloc de ser acumulats per una sola persona o petit grup. La seva proposta és afavorir la creació de cooperatives de treballadors per aconseguir plantejar una alternativa a les empreses capitalistes. Assolint una xarxa sòlida de cooperatives de treballadors connectades i treballant de forma complementària i coordinada podria crear un nou tipus de desenvolupament econòmic alternatiu cooperatiu dins de l'economia capitalista (Wright, 2015: 287).

La segona proposta és que hi hagi una majoria d'empleats en els plans de propietat d'actius dels empleats. Segons Wright, els plans de propietat d'actius dels empleats (PPAE) són programes en els quals els treballadors tenen una participació en la propietat de l'empresa per a la qual treballen. En un PPAE, els empleats reben accions de l'empresa o altres instruments financers que els donen una participació en la propietat, la qual cosa significa que també tenen una petita part del control de l'empresa. Aquests plans poden tenir diversos beneficis per als treballadors, com ara incentius per a la millora del rendiment empresarial i la productivitat, augment de la satisfacció laboral, augment dels salaris i la seguretat laboral, i una major estabilitat financera per als treballadors. No obstant això, Wright adverteix que els plans PPAE no són una solució universal a les qüestions de desigualtat i explotació laboral, ja que depenen en gran mesura dels termes i les condicions dels plans específics i la capacitat dels treballadors per influir en la gestió de l'empresa. Algunes cooperatives de treballadors, també es poden convertir en PPAE com a conseqüència Wright apunta que poden ser una forma híbrida i estable que tendeix al desenvolupament d'un important mercat d'economia cooperativa que contribueix a la rehabilitació d'un Estat democràtic afirmatiu (Wright, 2015: 290).

Continuant amb les solucions pràctiques aportades dins de les societats democràtiques capitalistes híbrides, Wright assenyala la tercera proposta la qual anomena l'economia social. Aquesta economia és la que es realitza a través d'activitats econòmiques organitzades per comunitats i diversos tipus d'organitzacions sense ànim de lucre. Simplement, la raó de ser d'aquestes organitzacions i les activitats que realitzen

té com a objectiu la satisfacció d'unes necessitats abans de tenir en compte o com a objectiu final l'intercanvi o el benefici. Aquesta economia social la major part de les vegades produeix serveis, però també és possible que produeixin encara que sigui menys comú béns materials (Wright, 2015: 291). L'economia social pot ser el centre d'una estructura econòmica alternativa de relacions econòmiques, que es trobi arrelada en la mobilització popular i la solidaritat comunitària, especialment si rep suport financer per part de l'Estat. Per Wright l'Estat sempre ha de servir com a vehicle per poder executar les polítiques socials, en el cas de l'economia social l'Estat juga un paper clau. Un exemple que assenyala Wright és el de l'economia social del Quebec en la qual hi ha diferents centres d'atenció de dia comunitaris, amb serveis per a gent major, centres de formació de treball, habitatge social. En aquesta estructura social del Quebec es forma un consell democràtic elegit anomenat el *chantier de l'économie social* (el centre de l'economia social), el qual es troba compost per representants de tots els sectors de l'economia social, que organitza iniciatives per millorar-la.

En definitiva el *chantier* serveix per millorar els principis democràtics i igualitaris fomentant l'activitat econòmica organitzada entorn de les necessitats i desenvolupant formes noves de representació i coordinació democràtiques. Per a l'economia social, aquesta proposta com la del *chantier*, és un exemple que altres formes d'organització econòmica són possibles i que tenen com a objectiu crear valor social i no només valor econòmic. Wright va destacar que el *chantier de l'économie sociale* és un exemple de com les organitzacions econòmiques alternatives poden ser una font de poder per als treballadors i les comunitats, així com una forma de promoure la justícia social i la democràcia econòmica. També va destacar que aquest moviment ha estat capaç de crear llocs de treball de qualitat i estables, així com de millorar les condicions laborals i de vida de les persones (Wright, 2015 :291).

La quarta i última proposta practica com a alternativa al capitalisme dins de la idea d'erosionar el capitalisme que proposa Wright és la de les finances solidàries. És una forma de reforçar els elements no capitalistes dins de l'economia capitalista, aquestes finances solidaries consisteixen a ampliar les formes en què les organitzacions populars participen en l'assignació de capital. El propòsit dels fons financers solidaris és

utilitzar aquests fons per a inversions que permetin protegir i crear llocs de treball de qualitat en comptes de limitar-se a maximitzar el rendiment financer dels fons dins del mercat financer capitalista com poden ser l'administració de les pensions. Els fons de solidaritat normalment es troben controlats i administrats per sindicats, Wright sosté la idea que els fons de solidaritat no han de quedar reduïts al control dels sindicats sinó que també han de participar altres associacions de la societat civil. La idea clau que proposa és la d'establir mecanismes institucionals descentralitzats que orientin les inversions a aquelles activitats econòmiques situades a la zona d'interès, per tant, s'ha de tenir en compte que els fons solidaris són com un complement a un pla més ampli d'estratègies de desenvolupament econòmic regional organitzat per l'Estat (Wright, 2015: 292).

4. EL CAPITALISME I LA DEMOCRÀCIA.

En aquest apartat es tractarà quina relació estableix Wright entre el capitalisme i la democràcia, com és pot erosionar el capitalisme a través de la ciència social emancipadora, fins a quin punt creu l'autor que poden ser compatibles capitalisme i democràcia, a més d'assenyalar quins són els efectes dinàmics derivats de les democràcies capitalistes. Wright a les seves obres s'ocupa de definir el capitalisme per tal de poder entendre el seu funcionament. Com podem veure per exemple, al seu capítol *¿Qué es lo malo del Capitalismo?* a *Utopias Reales* i a la primera part de *Cómo ser anticapitalista en el SXXI*. El capitalisme no és un sistema econòmic detestable, sinó que també té certs avantatges i virtuts que el mateix autor reconeix. Wright té una visió optimista enfront d'aquests avantatges, perquè el fet d'associar aquests avantatges com un tret característic que és impossible a altres sistemes és un error. Que un sistema tingui uns avantatges, no vol dir necessàriament que les seves virtuts no puguin ser usades per altres sistemes híbrids. Aquestes virtuts són per exemple, fer un ús de la riquesa que el propi capitalisme genera, sigui redistribuït d'una forma més igualitària i equitativa. Aquesta proposta transversal és una proposta que a priori, no s'esperaria d'un marxista, però que aquí destaca no només per la seva honestat sinó per la seva proposta efectiva. Perquè assenyalar la desigualtat derivada del capitalisme no significa renunciar als avantatges que el propi capitalisme pot ser capaç de proporcionar. Al mateix temps que

no significa prescindir necessàriament de la seva eficiència productiva, on un altre sistema evolucionat i superior prescindeixi dels seus defectes i que sigui capaç de potenciar les seves virtuts per tal que dels seus avantatges es pugui beneficiar el conjunt de la població. En certa manera aquesta proposta anticapitalista de Wright, a través de la creació d'un sistema híbrid, convida a renunciar al tercer punt que assenyalava anteriorment, “3- L'estratègia revolucionària no sembla que pugui ser una estratègia viable per tal d'assolir un socialisme fort”. És a dir, Wright no proposa cap revolució, entesa com un trencament radical, sinó la d'una revolució alternativa més suau i integradora. Podem dir que la proposta de Wright és la d'una revisió del manifest comunista, però que encaixa dins el marc actual on el capitalisme s'ha instaurat com a sistema econòmic dominant molt més enllà dels límits que el manifest comunista podia preveure. Wright al seu llibre *Comprender las clases sociales*, fa un estudi rigorós des d'un punt de vista analític i científic al mateix temps que és fidel a la interpretació de Marx sobre les classes socials les quals es reconeixen pel seu nivell d'explotació.

[...] Las estructuras económicas del capitalismo destruyen los ideales normativos del igualitarismo democrático radical. Esto no quiere decir que todas las carencias relativas a dichos ideales se puedan achacar a las estructuras económicas capitalistas. El igualitarismo democrático radical es una convicción moral integral que desafía todas las prácticas sociales y culturales que producen desigualdades en el acceso a las condiciones materiales y sociales de la plenitud humana y se opone a todos los obstáculos de acceso igual a las condiciones para la libertad individual real y una democracia de autonomía colectiva (Wright, 2010a: 49).

L'igualitarisme democràtic radical que defensa Wright el podem dividir en dues característiques principals. 1- Wright al seu llibre *Construyendo utopias reales*, vincula directament el socialisme amb la filosofia social. Aquesta filosofia social que Wright defensa no pot existir sense un diàleg directe amb la ciència social, aquesta proposta allunya la idea que pugui existir la ciència sense filosofia. La seva proposta, que més endavant analitzaré, és la d'una ciència social emancipadora. 2 - La possible violència

que es deriva de la transició entre qualsevol forma d'organització econòmica i un altre és rebutjada per part de Wright, qui no es troba a favor de cap mena de revolució violenta. Seguint les petjades del conflicte entre Marxisme Clàssic i Marxisme Analític, podem dir que l'estratègia revolucionària que proposa Wright s'oposa clarament a la posició de Marx on la dictadura del proletariat suposava un procés on s'introduïen mesures despòtiques breus en contra de la propietat privada.

[...] el marxismo clásico jamás imaginó que se pudiera dar una transformación del capitalismo en una alternativa democrática igualitaria a menos que el capitalismo hubiera generado niveles altos de productividad. [...] los casos empíricos que tenemos de rupturas dentro del capitalismo han resultado en formas autoritarias, burocráticas, estatistas de organización económica, antes que en algo que se aproxime a una alternativa democrática igualitaria radical al capitalismo (Wright, 2010a: 120).

Al manifest comunista es parlava de la conquesta de la democràcia, mitjançant la proclamació de la dictadura del proletariat. Les mesures que s'executaven en el breu període despòtic no suposaven ni l'eliminació de la propietat privada ni del mercat, encara que si una restricció dura de la propietat privada que havia estat acumulada gràcies a l'explotació dels mitjans de producció capitalista, a més d'una forta regulació del mercat, abolint el conflicte entre els treballadors per vendre la seva força de treball. Wright s'oposa a mesures com les proposades per Marx perquè considera que no es pot desmantellar el sistema sense provocar un gran caos. Per Wright la ruptura sistèmica no funciona com a estratègia per a l'emancipació social. La coerció, encara que no es produeixi una ruptura socialista forta, pot ser necessària, però ha de ser controlada per mitjans democràtics. Això implica que l'acció mai ha de ser violenta, és a dir, l'únic camí és a través de la democràcia. Fora dels mitjans democràtics, es rebutja qualsevol tipus de violència i alternativa que no sigui democràtica, com per exemple la d'una dictadura, per molt breu o suau que es tingui la voluntat de realitzar.

En gran mesura l'èxit o fracàs d'aquestes mesures depenen del grau d'oposició que es pugui dur a terme des de les posicions antisocialistes, és a dir, fins a quin punt de

duresa poden arribar els defensors del capitalisme. Wright considera que perquè les mesures del socialisme tinguin èxit és necessari evitar qualsevol tipus de període excepcional, on la baixada del nivell de vida de la població causada per l'oposició violenta de les elits, pugui arribar a provocar la pèrdua del suport de la majoria de la població. La coneguda com a "classe mitjana" es troba formada per treballadors que tenen molt a perdre en aquests processos de transició rupturista, per tant, Wright defensa una transició suau democràtica que no provoqui conflicte ni polarització perquè és el que menys interessa per assolir l'èxit. Tal com diu Wright a *Utopias Reales*, és necessari comptar amb el suport de bona part de les elits per poder dur a terme una transició democràtica real i efectiva. És necessari convèncer a les elits que el socialisme pot resoldre problemes que ells mateixos no poden resoldre. Aquesta és la seva proposta per posicionar-se en contra del capitalisme sense seguir l'estratègia revolucionària. El problema que assenyala Wright és clar, la resistència de les elits dins un sistema capitalista és insuperable, quan proposa la creació d'institucions socials organitzades dins del marc de l'Estat que millorin el benestar dels ciutadans de forma unilateral, sense tenir en compte les elits i els privilegis dels poderosos Wright considera que és una via morta.

[...]incluso aunque haya mecanismos institucionales imaginables que mejorarían la habilitación social y contribuirían grandemente a la realización de los ideales democráticos igualitarios, es imposible crear estas instituciones dentro de una sociedad capitalista. Los intentos serios de construir estas instituciones provocarán inevitablemente una reacción violenta de las elites cuyo poder se origina en el Estado y la economía capitalista (Wright, 2010a: 159).

4.1.CIÈNCIA SOCIAL EMANCIPADORA

Wright defineix així la ciència social emancipadora: "La ciencia social emancipadora trata de generar conocimiento científico pertinente para el proyecto colectivo de cuestionar diversas formas de opresión humana" (Wright, 2010a: 27). Seguint la seva posició marxista-analítica, Wright intenta definir, per tal d'assolir la

igualtat d'oportunitats, quines són les desigualtats que poden ser considerades admissibles i quines no per tal de qüestionar aquestes formes d'opressió humanes. Wright no només basa la seva proposta de filosofia social amb la igualtat d'oportunitats, tant econòmiques, com socials, etc. sinó que també en la llibertat democràtica, juntament amb el de la solidaritat. D'aquesta forma Wright assenyala que qualsevol acció que sigui portada a terme per tal d'assolir una igualtat de classe social, ha d'anar sempre en conjunt amb estratègies que lliguin les classes socials i les identitats. Això és necessari perquè l'experiència social no es redueix mai a la classe sinó que la identitat i l'autopercepció són clau per alinear la classe social i la identitat.

En el capítol 2 *Las tareas de la ciencia social emancipatoria* del text de Wright *Construyendo utopias reales* de 2010, l'autor enumera 3 tasques que ha d'aconseguir complir tota ciència social emancipadora. La primera és elaborar un diagnòstic i crítica sistemàtics del món tal com és; aquest punt és bàsic perquè sense tenir coneixement dels problemes l'emancipació que es pretén assolir mitjançant la transformació del món social, no es pot pretendre executar cap medi d'actuació per tal d'aconseguir una millora. És fonamental entendre quins són els problemes que provoca el món social sobre la vida interior de les persones. Identificar el problema és en resum gran part de la investigació que consisteix a documentar els mals que causen les estructures i institucions socials i identificar el procés pel qual ho fan. La següent tasca és la d'imaginar alternatives viables, per poder obtenir aquesta transformació emancipadora.

L'autor deixa clar que la utopia forma part d'aquests anhels emancipadors i traça una línia ben definida on deixa clar i ho cataloga com a bàsic prendre consciència sobre com aconseguir aquesta utopia pel simple fet de ser una utopia ja la converteix amb quelcom impossible, i que no és un fet que s'ha d'obviar. Però alhora, insisteix en el fet que si no es dibuixa aquest escenari ideal i utòpic, malgrat la certesa de saber que no es pot aconseguir, és necessari tenir clar quin és aquest escenari utòpic que es vol aconseguir per tal de millorar i progressar cap a aquesta transformació. La tercera tasca consisteix a comprendre els obstacles, possibilitats i dilemes d'aquesta transformació, arran d'això el text ens mostra com les alternatives socials depenen de 3 factors: la

desitjabilitat, la viabilitat i la facticitat (Wright, 2010a: 37).

4.2.L'EROSIÓ DEL CAPITALISME

L'erosió del capitalisme i del neoliberalisme és un element clau per Wright, per poder proposar alternatives reals al capitalisme. Aquest desgast del capitalisme va unit sempre amb la consciència de classe i el compromís positiu de classe. La seva proposta és la d'aconseguir desgastar i erosionar el capitalisme, mitjançant estratègies que sobretot no caiguin en els errors comuns i fàcils que són present en la proposta revolucionària. En aquest sentit, Wright s'allunya del rupturisme revolucionari que considera que és possible desmantellar el capitalisme de cop oblidant tota la inèrcia en l'àmbit social que això implica. Aquest rupturisme implica fer una espècie de *epokhe* en la forma que ho entén Plató o Husserl, on en certa forma es simplifiquen les dinàmiques socials i on els mecanismes socials es mostren com quelcom que pot ser suspès i tornat a planejar sense tenir en compte la inèrcia del sistema anterior. Aquesta visió simplista i infantil que planteja el rupturisme revolucionari contrasta amb la proposta híbrida i d'erosió que planteja Wright.

Per Wright és molt important deixar clar què és l'Estat. Podem dir que l'Estat és el lloc on es troba el poder de les institucions. Per tant, el control democràtic de l'Estat és clau per poder tenir el control polític i democràtic de les institucions a través de l'Estat. Si l'Estat no és controlat políticament a través d'una democràcia real, on tots els membres de la societat es veuen representats de forma igualitària, l'Estat acaba sent un instrument més de poder que es troba al servei de qui té el poder, no d'una representació real i democràtic de la ciutadania en conjunt. Per tant, l'Estat en si mateix és un recipient de poder, el que li dota de caràcter és qui controla el poder que l'Estat se li atorga. Wright aposta per superar la idea d'Estat limitat a un territori i proposa que l'accés igualitari als mitjans socials no ha d'estar vinculat a un espai delimitat sinó que ha de ser global.

La concepción igualitaria radical de la justicia social no se reduce al ámbito del Estado-nación como único terreno social apropiado para el

igualitarismo. El principio de que todo el mundo debiera tener más o menos igual acceso a los medios sociales y materiales necesarios para vivir vidas plenas se refiere a todo el mundo y, por tanto, en su sentido más profundo, es un principio global para la humanidad (Wright, 2010a: 33).

Les utopies reals que proposa Wright són petites proves del fet que és possible una societat lliure que de forma tímida o velada ja es troben operant dins del capitalisme actual. Aquestes utopies passen per una anàlisi que sempre té present aquesta ciència social emancipadora. Tal com diu Nancy Fraser i en general el feminisme materialista, gran part de la possibilitat que es desenvolupi l'activitat capitalista és que existeix un sistema de sacrifici domèstic instaurat i molts cops invisibilitzats.

El trabajo remunerado no podría existir en ausencia del trabajo doméstico, la crianza de los hijos, la enseñanza, la educación afectiva y toda una serie de actividades que ayudan a producir nuevas generaciones de trabajadores y reponer las existentes, además de mantener los vínculos sociales y las interpretaciones compartidas (Fraser, 2014: 64).

El que vol dir és que gran part dels factors que permeten que es pugui donar el capitalisme, no provenen del sistema capitalista. Els factors que permeten que el capitalisme sigui viable és perquè es suporten sobre aspectes socials propis dels humans. Aquests aspectes socials fan referència a com els humans es relacionen en societat i no en la finalitat última del capitalisme que és l'acumulació de capital. Els sistemes híbrids socials d'organització econòmica de Wright recorden als règims mixts d'Aristòtil composts per democràcia, aristocràcia i monarquia. Els marxistes varen expressar idees semblants a través del concepte de formació social, el qual es pot definir com la realitat concreta on un mode de producció dominant, en aquest cas el capitalista, conviu amb altres modes de producció anteriors i altres modes de producció que comencen a insinuar-se de forma emergent. Wright es pregunta com es podria democratitzar l'Estat i com aconseguir coalicions estables i solvents. Per Wright l'Estat no és l'agent principal del socialisme, el socialisme es forma a través d'un poder social organitzat

democràticament. L'Estat en si mateix pressuposa un tipus de gestió administrativa que pot estar o no controlada democràticament, per tant, no tots els models d'Estat són sinònim de socialisme democràtic que proporciona la cooperació lliure entre ciutadans i ciutadanes.

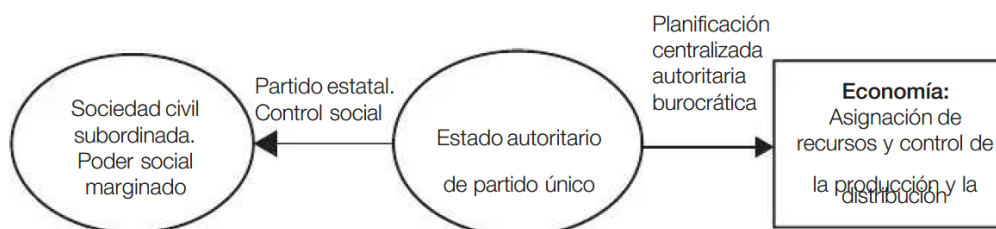
Hoy día, pocos socialistas creen que una planificación centralizada estatista total sea una estructura viable para alcanzar fines socialistas. No obstante, el socialismo estatista sigue siendo un elemento componente importante de cualquier proceso probable de habilitación social. El Estado seguirá siendo decisivo para la provisión de una amplia gama de bienes públicos, desde la salud a la educación y el transporte público (Wright, 2010a: 145).

Aquesta reivindicació la defensa Wright a través del següent diagrama (Wright, 2010a :145) :

Diagrama 5.3. Modelo teórico y experiencia histórica del socialismo estatista revolucionario

Modelo teórico de socialismo estatista democrático

Característica del resultado histórico del socialismo estatista revolucionario

Cal assenyalar que a la seva obra *Cómo ser Anticapitalista en el Siglo XXI* (2019) fa un resum divulgatiu dels principals arguments de *Construyendo utopias reales* (2010). Però malgrat això, Wright és conscient que no té molt de sentit tornar a escriure el mateix llibre amb les mateixes idees amb un to més divulgatiu, sinó que considera que les seves idees amb el pas del temps han anat evolucionant respecte al que va escriure a *Construyendo utopias reales*. Un exemple que apareix al prefaci de l'obra *Cómo ser Anticapitalista en el Siglo XXI* és que l'autor passa d'establir la plausibilitat d'una alternativa democrático-igualitaria al capitalisme a com seria arribar de forma efectiva i pràctica a aquesta alternativa. En síntesi, és una passa més enllà a la ja arriscada proposta de l'obra publicada el 2010. De forma sintètica, tal com el mateix autor assenyala en el prefaci de l'obra, la seva proposta és la d'un socialisme democràtic de mercat, entès com una forma radical de democràcia econòmica⁵ que suposaria una evolució per tal de superar el capitalisme (Wright, 2019: 10).

Tal com Wright entén la seva forma de fer sociologia acaba amb una proposta pràctica, un exemple molt clar el podem veure a través de les propostes d'acció que Wright assenyala el següent quadre (Wright, 2010a: 311):

⁵ Wright entén el següent per democràcia econòmica: “[...]la idea de una democracia económica vigorosa y amplia conseguida a base de crear las condiciones en las que el poder social, organizado merced a la participación activa y la habilitación de la gente común en la sociedad civil, ejerce un control democrático directo e indirecto sobre la economía. Considerado aisladamente, el movimiento a lo largo de una u otra de esas vías puede no representar un gran peligro para el capitalismo, pero un movimiento importante en todas ellas tomadas en conjunto constituirá una transformación fundamental de las relaciones de clase del capitalismo y de las estructuras de poder y privilegio enraizadas en él” (Wright, 2010a: 156).

Cuadro 8.1. Tres modelos de transformación: rupturista, intersticial, simbiótica

		Tradición política estrechamente relacionada con la lógica de la transformación	Actores colectivos fundamentales para la transformación	Lógica estratégica con respecto al Estado	Lógica estratégica con respecto a la clase capitalista	Metáforas del éxito
Visión de la trayectoria de las transformaciones sistémicas que superen el capitalismo	Rupturista	Socialistas/ comunistas revolucionarios	Clases organizadas en partidos políticos	Atacar al Estado	Enfrentarse a la burguesía	Guerra (victorias y derrotas)
	Metamorfosis intersticial	Anarquistas	Movimientos sociales	Construir alternativas al margen del Estado	Ignorar a la burguesía	Competición ecológica
	Metamorfosis simbiótica	Socialdemócratas	Coaliciones de fuerzas sociales y el trabajo	Emplear el Estado: luchas en el terreno del Estado	Colaborar con la burguesía	Adaptaciones evolutivas

L'autor deixa molt clara la seva preferència pel tercer tipus de transformació el qual seria mitjançant la transformació simbiòtica i sobre la qual la lluita amb les elits seria més suau i menys conflictiva rebutjant alternatives més agressives per la d'aconseguir assolir amb èxit la transformació sistèmica per superar el capitalisme, com podrien ser la proposta rupturista o de metamorfosi intersticial.

Per Wright una sortida del capitalisme és quelcom desitjable a simple vista, però no considera que sigui una opció viable a llarg termini en el període històric actual. D'aquesta forma amb la seva proposta d'erosió del capitalisme aspira a arribar a una forma més moderada de capitalisme a on es puguin conservar alguns dels avantatges del capitalisme, però des d'una perspectiva menys liberal y més social. Wright lluny de tenir un missatge pessimista el que fa a les seves obres mostra les possibilitats d'acció que des del seu punt de vista són moltes i factibles. Abandonar la postura revolucionària on s'abandona la possibilitat de qualsevol mena d'estratègia viable per tal de rompre amb el capitalisme, això no significa rendir-se i no plantejar alternatives. Tal com assenyala Wright, el dilema central que es planteja sobre aquest rupturisme vers el capitalisme, és si és possible la transformació revolucionària de les democràcies capitalistes. Tal com va exposar Przeworski a *Capitalismo y socialdemocràcia* (1988), als anys 80 si s'intenta una ruptura amb el capitalisme en condicions democràtiques normals i obertes, és molt

improbable que en la situació més optimista, aquest projecte polític socialista pugui sobreviure (Wright, 2018: 280).

4.3.EFECTES DINÀMICS DE LA DEMOCRÀCIA CAPITALISTA

Wright al seu llibre *Construyendo Utopias Reales* (2010) intenta desxifrar com es podria aconseguir l'erosió del capitalisme, estudiant els efectes dinàmics de la democràcia capitalista. Wright recull d'Adam Przeworski la seva anàlisi dels efectes dinàmics de la democràcia capitalista, on explica que com a resultat del funcionament dels mecanismes de la democràcia capitalista, els conflictes socials es canalitzen i solen tenir tendència a reproduir el funcionament del sistema econòmic capitalista i les transforma en relacions socials capitalistes (Wright, 2014: 289). Això provoca un dilema pels partits socialistes que es troben emmarcats dins de les democràcies capitalistes: si la seva participació en la vida política i la lluita electoral es trobava sempre sotmesa a tota una sèrie de pressions sistemàtiques per actuar de forma responsable i atendre a regles, regles que eren dictaminades per un sistema democràtic capitalista amb el qual no estaven d'acord. Aquestes friccions que provoquen el sotmetiment dels partits socialistes a les regles democràtiques i socialistes, provoquen una erosió en la militància. Aquesta recerca d'equilibri provoca que els militants dels partits socialistes perdin el seu interès i en certa forma es desencantin respecte del projecte socialista dins d'aquest marc democràtic capitalista. Per aquest motiu Wright, a partir dels textos de Przeworski, considera que l'estratègia revolucionària i rupturista, a partir de la situació de domini de les democràcies capitalista, provocaria rebuig per part de la població a causa dels desajustaments entre l'elecció de les forces polítiques que intenten la ruptura amb el capitalisme i l'estabilització de l'economia socialista. Qualsevol transició possible serà considerada com un període de transició que provocarà un descens de les condicions de vida materials de la majoria de població i que provocarà incertesa respecte a les perspectives de futur i en conseqüència rebuig a la proposta socialista.

La proposta de Wright és evitar aquests períodes de transició, la solució aportada és que aquests períodes de transició no siguin períodes establerts com a tal sinó que el canvi es produeixi de forma progressiva i suau sense un impacte bruscat en la societat i el

seu benestar. Seguint la proposta de Przeworski, Wright considera que les condicions obertes i competitives de la democràcia, si es produeix una ruptura brusca vers el capitalisme, és molt poc probable que la solidaritat de la coalició heterogènia que ha propiciat la ruptura originalment pugui mantenir-se durant un llarg nombre de cicles electorals abans que es pugui completar la transició. En aquest punt Wright no s'amaga i considera que la ruptura real amb el capitalisme, perquè pugui ser "exitosa" només es pot produir dins d'unes condicions no democràtiques. Això no vol dir que Wright ho defensi ni molt manco, sinó més aviat tot el contrari. Wright deixa de manifest la seva posició contrària a qualsevol estratègia rupturista vers el capitalisme basant-se en les observacions de Przeworski, ja que la seva viabilitat és molt baixa, i l'interès de Wright és aconseguir plantejar un objectiu que sigui real i factible, per aquest motiu l'erosió del capitalisme és una alternativa molt més desitjable per l'autor.

Los únicos planteamientos de ruptura posibles son, bien una ruptura no democrática con el capitalismo que produce un estatismo autoritario en lugar del socialismo democrático, bien un intento de ruptura democrática con el capitalismo que se revierte durante el largo periodo de transición (Wright, 2018: 280).

Si es produeix una ruptura amb el capitalisme es produirà en circumstàncies no democràtiques i, per tant, és molt improbable que el resultat sigui el d'un socialisme democràtic i igualitari, tal com es va poder observar a la tràgica història dels intents de ruptura revolucionària no democràtica amb el capitalisme del segle XX. Els plantejaments de ruptura possibles són: o una ruptura no democràtica amb el capitalisme que produeix un estatisme autoritari en comptes d'un socialisme democràtic o en un altre escenari on es produeix una ruptura democràtica que pot acabar desembocant en un desencant, incertesa i desvinculació que acaba erosionant a la militància.

Tenint en compte que des de la postura de Wright el futur pròxim depara que el sistema dominant serà el capitalisme el que es planteja és sota quines condicions hem d'acceptar viure en un sistema capitalista amb consciència socialista? Wright apel·la a la classe treballadora i altres forces socials populars que viuen en un món capitalista i el

que proposa és el que anomena el compromís positiu de classe⁶. Aquest concepte és molt important per l'autor, ja que permet oferir les millors perspectives per garantir el benestar material de la majoria de gent. És un exemple perfecte de proposta pràctica i aplicable en el sistema capitalista contemporani (Wright, 2018: 280).

5. CONCLUSIÓ

Al seu llibre *Clases* al prefaci Erik Olin Wright va deixar una frase que defineix la seva forma de treball arran d'un consell de la seva mare: "Debes aprender a escribir de tal forma que a tus críticos les sea lo más fácil posible saber por qué están en desacuerdo contigo" (Wright, 1985:11). Aquesta frase és una declaració d'intencions per part de l'autor, ja que aquesta claredat i senzillesa que li aconsellava la seva mare es pot afirmar que Wright la va aplicar als seus textos. Wright parteix d'un esforç de claredat conceptual que acaba sent el tret que defineix a tota la seva obra.

Una hipòtesi central de Marx i dels marxistes consisteix en la polarització de la societat. Segons aquesta perspectiva, la societat tendirà cada vegada més a dividir-se en dues classes socials principals: la burgesia i el proletariat. Aquest enfrontament entre les dues classes conduirà a una transició cap al socialisme. D'aquesta manera el pensament marxista tradicional és que les altres classes socials que es trobin entre aquestes dues classes, o al seu voltant, com ara les classes mitjanes, els assalariats en general, estiguin condemnades a desaparèixer. Malgrat això, aquesta predicció, no s'ha complert. L'estructura de les societats capitalistes s'ha tornat més complexa i densa en comptes de simplificar-se. En alguns períodes històrics del capitalisme, les classes mitjanes han experimentat un creixement significatiu. La denominada "petita burgesia", formada per petits comerciants i funcionaris, ha existit des de les primeres etapes del capitalisme. A més, s'han afegit noves categories socials a l'estructura de classes, incloent-hi el personal directiu de les empreses, els gestors i fins i tot els experts en diversos camps. La

⁶ Compromís positiu de classe: "No se trata simplemente de una situación de equilibrio de poder en la que el resultado del conflicto se encuentre en algún punto entre la victoria y la derrota totales para cada parte. Antes bien, se da aquí la posibilidad de un juego de suma no cero entre trabajadores y capitalistas, un juego en el que ambas partes pueden mejorar su posición mediante varias formas de cooperación mutua y activa. Podemos llamar a este resultado un «compromiso positivo de clase»" (Wright, 2018: 346).

proposta que aporta Wright és que les classes mitjanes no són una classe clarament diferenciada que es pugui considerar una classe en si mateixa, ja que els individus que formen part d'aquesta classe mitjana poden ocupar el lloc de diferents classes socials al mateix temps i en conseqüència les seves posicions són contradictòries.

Al final podem veure una tendència clara, com més alt pugem a la jerarquia de classes mitjans, els alts directius d'empreses multinacionals, podem veure que els seus interessos són més pròxims als dels de la classe capitalista. La transversalitat d'aquesta classe és pot veure en que malgrat que aquests alts directius participen dels interessos i beneficis de l'empresa per la que treballen, no deixen de ser uns assalariats que estrictament parlant en termes de propietat, no són els amos de l'empresa però actuen com a tal. Aquest fet, definitivament acaba oposant els seus interessos amb la de la resta d'empleats, quan en termes estructurals de classe tant els alts directius com els assalariats més baixos de la jerarquia de classe mitjana, pertanyen a la mateixa classe. El que això acaba provocant és que aquest caràcter contradictori de l'estructura de classes acaba provocant problemes per aconseguir assolir moviments socials i revolucionaris que puguin arribar a concretar-se. A la política moderna això es pot observar amb el fet que part dels individus que formen les classes mitjanes han acabat donant suport a les classes capitalistes dominants. Per això Wright acaba rebutjant qualsevol tipus de simplificació que es pugui fer respecte a l'estructura de classes.

Tal com s'ha tractat durant el treball, podem afirmar que Wright, des de la metodologia del marxisme analític, aporta una anàlisi de les classes socials vigent, que dona resposta a les inquietuds emancipadores del present. Aquestes inquietuds actuals Wright considera que ja no tenen una resposta als texts clàssics del marxisme, però que sí que poden ser reinterpretats per tal d'adequar-se al present. En essència Wright comparteix l'objectiu emancipador del marxisme, però aposta per abandonar l'estratègia revolucionària, que en el seu moment tenia un sentit i fruit del seu moment històric, però que actualment no pot tenir la mateixa interpretació que en el passat. La seva teoria de classes ha estat objecte de crítiques tant per part posicions liberals com de posicions marxistes. En general la seva forma d'entendre l'estructura de classes no es limita a una simple dicotomia entre capitalistes i treballadors, sinó que inclou una diversitat de

posicions i relacions dins de la societat. La seva proposta és la de construir un futur però no a costa de destruir completament el sistema capitalista vigent, sinó d'afavorir a la transició cap a models híbrids. Aquest esperit constructiu es basa en ampliar el suport per part de la població sense l'ús de forces coercitives que vagin més enllà del diàleg democràtic. Que la proposta de Wright sigui analítica no significa que sigui un discurs formalista, sinó que certes idees que proposa poden ser considerades inclús contraintuïtives. Quan analitza l'estructura actual de classes ho fa des d'una posició d'intentar aconseguir una descripció de la materialitat social que no ens és estranya, no està parlant d'un món irreal sinó que és un món que és tangible per tots nosaltres.

El que dota d'aquest aspecte contraintuïtiu, o aparentment contraintuïtiu, és el calat que té dins la societat aquest model capitalista actual. El capitalisme és entès en general, com la millor forma coneguda d'organització econòmica. Gran part del mèrit de Wright radica en el fet que ens els seus texts interpel·la directament al lector, li mostra amb claredat expositiva elements que el mateix lector reconeix perquè els viu i convida a la reflexió i al diàleg, en part també amb l'estil de Marx de dirigir-se al lector que el considera un agent actiu en el seus texts. Wright es mostra optimista en aquest sentit i convida a la reflexió i a l'acció de forma simultània. En la seva anàlisi estructural de classes Wright deixa que clar que segons ell, el sacrifici d'uns és el benefici d'uns altres. Wright deixa al descobert que també vol aconseguir aprofundir, amb les seves propostes, en les creences de la consciència social, canviar aquesta dinàmica on no hi ha alternativa. Això no ho fa a base d'ideologia o a partir de proclames o lemes que criden l'atenció, sinó a través de propostes que impliquen la cooperació, la solidaritat i la interdependència que ja es troba present a les societats actuals, però de forma individualitzada i no organitzada ni conscient.

[...]incluso cuando se pueden crear las condiciones para un posible compromiso de clase y dadas las incertidumbres de la trayectoria de las condiciones estructurales del capitalismo, la izquierda debiera empezar a pensar seriamente acerca de la deseabilidad y la posibilidad de ampliar el espacio para las alternativas no capitalistas dentro de las economías capitalistas (Wright, 2018: 293).

Per altra banda, algunes de les solucions aportades per aconseguir integrar polítiques socials, on els treballadors tinguin més presència dins del capitalisme, poden ser qüestionades des d'un de vista crític. Wright proposa la creació de cooperatives de treballadors, però aquest tipus d'associacions no tenen per què estar formades exclusivament per treballadors que són propietaris, sinó que també entrarien dins l'estructura de l'empresa els treballadors assalariats. D'aquesta manera el model capitalista que es pretén combatre mitjançant aquestes cooperatives de treballadors, acaba perpetuant el model capitalista. Al mateix temps, el fet que els treballadors siguin part de l'empresa, també fomenta que els mateixos treballadors, cooperativistes, puguin acabar normalitzant la seva pròpia autoexplotació, per tal de millorar la posició de l'empresa i la seva pròpia dins aquest marc capitalista.

La proposta de Wright considera que l'ideal és una aliança amb l'Estat per tal de construir una societat més igualitària. Aquesta aliança amb l'Estat permet a través del diàleg i d'intentar convèncer a la major part de la població, independentment dels seus interessos, que es puguin utilitzar les institucions vinculades de l'Estat per intentar aconseguir aquest objectiu social emancipador. En certa forma, proposa intentar usar de forma intel·ligent i pragmàtica aquestes eines per aconseguir posar en pràctica estratègies amb objectius emancipadors diversos com per exemple, l'atenció a les cures i necessitats socials. Elements com l'atenció a les cures, en un àmbit de mercat liberal, són serveis els quals no són considerats importants, per mor del fet que són considerades activitats laborals no productives o amb un benefici mínim o nul. Wright d'aquesta forma el que defensa és que la societat ha de ser, és el que la societat vol que sigui, amb independència dels interessos dels poderosos o les elits. Aquesta visió dins una societat capitalista de mercat com la que vivim, pot ser assenyalada com a ingènua, però segons Wright és l'única forma possible d'assolir un canvi dins el model actual, a través de la democràcia, la col·laboració de les institucions pròpies de l'estat, creant alternatives dins el mercat capitalista i sempre sense l'ús de forces coercitives.

Com a conclusió, Erik Olin Wright considera que no es possible la reconstrucció de l'equilibri polític i econòmic on no hi ha un compromís positiu de classe dins del capitalisme. El que proposa l'autor amb els exemples per reforçar el compromís positiu

de classe dins del marc d'organització econòmica, és trencar amb l'estructura de classes existent actualment. Aquestes propostes són exemples pràctics per tal d'aconseguir l'alternativa a la creació de les condicions per un possible compromís de classe. El que planteja Wright, amb propostes com l'economia social o les cooperatives de treballadors, és una sortida viable per començar a reconsiderar la possibilitat d'ampliar l'espai per a alternatives no capitalistes dins de les pròpies economies capitalistes. Aquests processos no purament capitalistes corren el perill de ser absorbits pel propi capitalisme, però per l'autor són l'única alternativa possible i real per aconseguir plantejar una alternativa política rebutjant la via de la revolució.

Una de les crítiques que es poden fer a les propostes de Wright respecte a aspectes com els de l'erosió del capitalisme, a través de la metamorfosis simbiòtica de la socialdemocràcia, és que postures com intentar integrar les elits dins aquest canvi té poques probabilitats de tenir èxit real. Per Wright, el socialisme era una forma d'organitzar les institucions socials que buscava satisfer tres grups de principis normatius: igualtat/justícia, democràcia/libertat i comunitat/solidaritat (Sola, 2020:8). La posició de poder i privilegi que gaudeixen dins el capitalisme aquestes elits és un motiu més que suficient per a oferir una resistència molt dura a qualsevol canvi que pugui posar en perill aquests privilegis. Per altra banda, l'erosió del capitalisme per Wright sempre s'ha de produir des de unes condicions democràtiques que no suposin un canvi radical ni revolucionari sinó progressiu, això en certa forma pressuposa el fet que la democràcia és compatible amb el capitalisme. Quan assenyalem que la democràcia és compatible amb el capitalisme significa que Wright entén que la democràcia pot mantenir la seva essència dins un sistema capitalista, però aquest fet podria ser qüestionat ja que és una visió molt optimista de la dimensió democràtica del capitalisme.

L'explotació dels empleats és un tema clau que Wright i que permet entendre aquesta contradicció que podem veure dins de l'estructura de classes. El punt clau el podem trobar en el fet que en el cas de l'explotació, el benestar de la classe explotadora depèn directament del treball de la classe explotada. Per tant, la classe capitalista, dominant i opressora està interessada sobretot en protegir els seus propis drets de propietat, quan estem parlant de l'opressió econòmica. Però en el cas de l'explotació, el

seu interès va més enllà dels seus propis interessos i s'ocupa de la activitat i l'esforç dels empleats. Això significa que dins el marc de l'opressió econòmica, les classes oprimides no tenen cap rellevància per les classes dominants. Però en el cas de l'explotació en l'àmbit del treball, la classe explotadora sí que necessita a la classe explotada, per poder seguir mantenint els seus privilegis. D'aquesta forma podem dir que els rics són rics perquè els pobres són pobres, el qual és una obvietat. Aquesta relació desigual però necessària és clau, ja que el control de recursos i mitjans de producció per part de les classes dominants, provoca que les classes oprimides no puguin accedir a aquests mitjans de producció i en resum cada classe, tan oprimida com opressora, o explotada i explotadora mantinguin aquesta desigualtat com a tret principal del capitalisme.

6.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Carrera, Nicolás Iñigo (2013) «La clase obrera en E. P. Thompson y en Karl Marx». *¿Que hacer con E.P. Thomson), Rey Desnudo, Revista de libros*. Buenos Aires: 421-430
- Cohen, Gerald A. (1978). *La teoría de la historia de Karl Marx*. Madrid: Siglo XXI.
- De Francisco, Andres (1992) «Problemas del Analisis de clase: A modo de introducción». *Zona abierta (Ejemplar dedicado a: Teorías contemporáneas de las clases sociales)*, 59-60 :1-16.
- Digón Martín, Raül (2015) *G.A. Cohen i el Marxisme Analític. El llegat del Grup de setembre i les teories de la justícia en els debats de l'esquerra*. Barcelona: UAB.
- Domènech, Antoni. (2009) «¿Qué fue del “marxismo analítico” (En la muerte de Gerald Cohen)». *Sin permiso*. 6: 1-30.

García Salord, Susana Inés (2021). *La sociología de Pierre Bourdieu: una opción para cuestionar las evidencias empíricas*. Mexico D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México.

Fraser, Nancy (2015). *Fortunas del feminismo. Del capitalismo gestionado por el Estado a la crisis neoliberal*. Madrid: Traficantes de sueños.

Fraser, Nancy. (2014). «Tras la morada oculta de Marx. Por una concepción ampliada del capitalismo». *New Left Review*, 86: 57-76.

Kuecheyan Razmig. (2010). *Hemisferio Izquierda*. Madrid: Siglo XXI.

Meiksins Wood, Ellen (1983) « El concepto de clase en E. P. Thompson». *Cuadernos Políticos*, 36, Ediciones era, abril-junio 1983: 87-105.

Przerowski, Adam. (1988). *Capitalismo y socialdemocràcia*. Madrid: Alianza.

Sola, Jorge (2020) «Las utopías reales de Erik Olin Wright: ¿una reconstrucción científica del socialismo utópico?». Madrid: *Revista Española de Sociología (RES)*.

Wright, Erik Olin (1985). *Clases*. Madrid: Ediciones Siglo XXI.

Wright, Erik Olin (1994). «What is Analytical Marxism”?» a *Interrogating Inequalit. Essays on Class, Analysis, Socialism and Marxism*. Verso, Londres-NovaYork: 178-198

Wright, Erik Olin (2010a). *Construyendo Utopias reales*. Madrid: Ediciones Akal.

Wright, Erik Olin (2010b). «Comprender la clase. Hacia un planteamiento analítico integrado». *The left review*, 60: 98-112.

Wright, Erik Olin (2015). *Comprender las clases sociales*. Madrid: Ediciones Akal.

Wright, Erik Olin (2019). *Cómo ser anticapitalista en el siglo XXI*. Madrid: Ediciones Akal.